

Економика підприємства

УДК 005.22.342:658

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Амосов О. Ю.

Запропоновано аналіз різних підходів до оцінки фінансової безпеки підприємства, виявлено критерії фінансової безпеки в різних економічних умовах функціонування підприємства.

Ключові слова: фінансова безпека, критерії оцінки, методичні підходи, функціональні засади, функціональні складові, підприємство.

Забезпечення сталого зростання підприємства, стабільності результатів його діяльності, досягнення цілей, що відповідають інтересам власників і суспільства в цілому неможливо без розробки і проведення самостійної стратегії підприємства, яка в сучасній економіці визначається наявністю ефективної системи його фінансової безпеки і стабільності. Ефективність діяльності господарюючих суб'єктів в ринковій економіці обумовлюється станом його фінансів, що і призводить до необхідності розгляду проблем забезпечення фінансової безпеки підприємства. Недостатня увага до проблем фінансової безпеки підприємства може привести навіть при високій прибутковості бізнесу до того, що компанія стане метою для ворожого поглинання, з іншого боку, зростання темпів бізнесу викликає більш високу залежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування і, можливо, втрату стійкості і самостійності в прийнятті управлінських рішень.

Метою статті є формування системи оцінки фінансової безпеки підприємств в сучасних економічних умовах.

У дослідження проблем економічної безпеки внесли значний вклад такі вчені, як Абалкін Л. [1], Ареф'єва О.В. [2], Олейников Є.А. [13], Мунтіян В.І. [12], Ярочкін В.І. [17], та ін. Але їх праці присвячені, по-перше, проблемам економічної безпеки макро-і мезоструктур, і, по-друге, проблеми фінансової безпеки розглядаються лише як елементи фінансової безпеки в цілому. Між тим, саме підприємства є первинним елементом, що забезпечує життєві потреби населення і ресурси для його розвитку. Проблемами фінансової безпеки підприємств займаються такі вчені як Бланк І.А. [3], Загородній А.Г. [10], Гапоненко В.Ф. [4], Гладченко Т.М. [5], Реверчук Н.І. [15], Соснін А.С. [16], В. Забродський [9], Ільашенко С. Н. [11], Горячева К.С. [6, 7], та ін., але цілісний підхід до визначення саме фінансової безпеки підприємства у даних авторів відсутній. Незважаючи на численність праць, серед вивчених автором досліджень відсутні ті, які б розглядали проблеми фінансової безпеки і стійкості підприємств у взаємозв'язку, комплексно і систематизовано.

Будь-яке підприємство необхідно розглядати як систему і до вирішення питання фінансової безпеки підприємства необхідно підходити системно. Фінансова безпека є внутрішнім станом підприємства, що дозволяє йому функціонувати в режимі розвитку та мінімізувати негативний вплив зовнішніх факторів. Необхідність та напрямки оцінки фінансової безпеки впливають з закономірностей розвитку систем, серед яких найбільше значення в аспекті забезпечення безпеки мають закон циклічного розвитку, закон спадної ефективності, еволюційного вдосконалення систем і деякі інші. [1]

Серед властивостей системи необхідно виділити: синергічність - одно спрямованість, пріоритет інтересів системи більш широкого (глобального) рівня перед інтересами її компонентів; неаддитивність - принципова незвідність властивостей системи до суми властивостей складових її компонентів, структурність - можлива декомпозиція системи на компоненти, встановлення зв'язків між ними; адаптивність - прагнення до стану стійкої рівноваги, яке передбачає адаптацію параметрів системи до мінливих параметрів зовнішнього середовища; надійність - функціонування системи при виході з ладу однієї з її компонент, збереження проектних значень параметрів системи протягом запланованого періоду (наявність гарної системи фінансової безпеки дозволяє протисто-

яти погрозам зовнішнім і внутрішнім, причому тимчасовий збій з апаратурою, окремими співробітниками не впливає на роботу систему в цілому); система повинна мати можливість змінювати свій стан у відповідь на можливе обурення; різноманітність збурень вимагає відповідного йому різноманітності можливих станів. (Закон Ешбі «необхідність розмаїття»)

В іншому випадку така система не зможе відповідати завданням управління і захисту, що висуюються зовнішнім середовищем, і буде малоефективною. Таким чином, побудова системи фінансової безпеки підприємства повинна відповідати таким якостям: синергічності, адаптивності, надійності. Для того, щоб система безпеки підприємства відповідала вимогу надійності, необхідно оцінити можливі загрози для її функціонування і розвитку. В узагальненому вигляді оцінка фінансової безпеки за критерієм її забезпечення визначається ефективністю використання всіх видів ресурсів підприємств, включаючи:

- ресурс капіталу - акціонерний капітал в поєднанні з позиковими і залученими фінансовими коштами;
- техніко-технологічний ресурс - якість і конкурентоспроможність продукції, технологія виробництва, майновий потенціал, оцінюваний наявністю, структурою та технологічним рівнем основних виробничих фондів;
- ітелектуально-кадровий ресурс - менеджери, інженерний персонал, виробничі робітники і службовці з їх знаннями та навичками роботи, що забезпечують досягнення цілей бізнесу;
- інформаційний ресурс - інформація, що стосується всіх сторін діяльності підприємства, включаючи оцінку стану ринків, відомості фінансово-економічного, науково-технічного, технологічного, соціального характеру;
- інноваційний ресурс - нововведення в методах організації та управління бізнесом, що дозволяють підприємству адекватно реагувати на зміни зовнішнього середовища, ефективно планувати і здійснювати господарську діяльність;
- правовий ресурс - нормативно-правове забезпечення функціонування підприємства, права на використання патентів, ліцензій, квот, у тому числі експортних, що збільшує нематеріальні активи підприємства і дозволяє розширити не загальнодоступні можливості розвитку бізнесу.

З метою нейтралізації загроз фінансової безпеки суб'єкт господарювання повинен проводити роботу по підвищенню ефективності основних напрямків свого функціонування, що істотно відрізняються один від одного за своїм змістом. В структуру функціональних складових фінансової безпеки суб'єкта господарювання в ув'язці з його ресурсами входять: економічна; маркетингова; техніко-технологічна; кадрова; управлінська. Сукупність функціональних складових визначає фінансову безпеку підприємства, а їх комплексний аналіз дозволяє дати оцінку стану фінансової безпеки і визначити заходи по нейтралізації загроз (рис. 1).

Невід'ємним елементом дослідження фінансової безпеки підприємства є вибір її критерію. Під критерієм фінансової безпеки підприємства розуміються ознака або сума ознак, на підставі яких може бути зроблений висновок про те, чи знаходиться підприємство в фінансовій безпеці чи ні. Такий критерій повинен не просто констатувати наявність фінансової безпеки підприємства, а й оцінювати її рівень.

Якщо призначення критерію буде зводитися тільки до констатації фінансової безпеки підприємства, то в цьому випадку неминуха суб'єктивність оцінки. При цьому кількісну оцінку рівня фінансової безпеки бажано було б отримати за допомогою тих показників, які використовуються в плануванні, обліку і аналізі діяльності підприємства, що є передумовою практичного використання цієї оцінки.

Для цього доцільно досліджувати показники фінансової стійкості, беззбитковості і ліквідності підприємства. Для фінансової безпеки значення мають не самі показники, а їх порогові значення, за межами значень порогових показників підприємство втрачає здатність до стійкості, динамічному саморозвитку, конкурентоспроможності на зовнішніх і внутрішніх ринках, стає об'єктом ворожого поглинання. Стан фінансової безпеки підприємства, можна оцінити за допомогою системи показників. До них відносяться: фінансові коефіцієнти; стан дебіторської та кредиторської заборгованості; темпи зростання прибутку, реалізації продукції, активів.

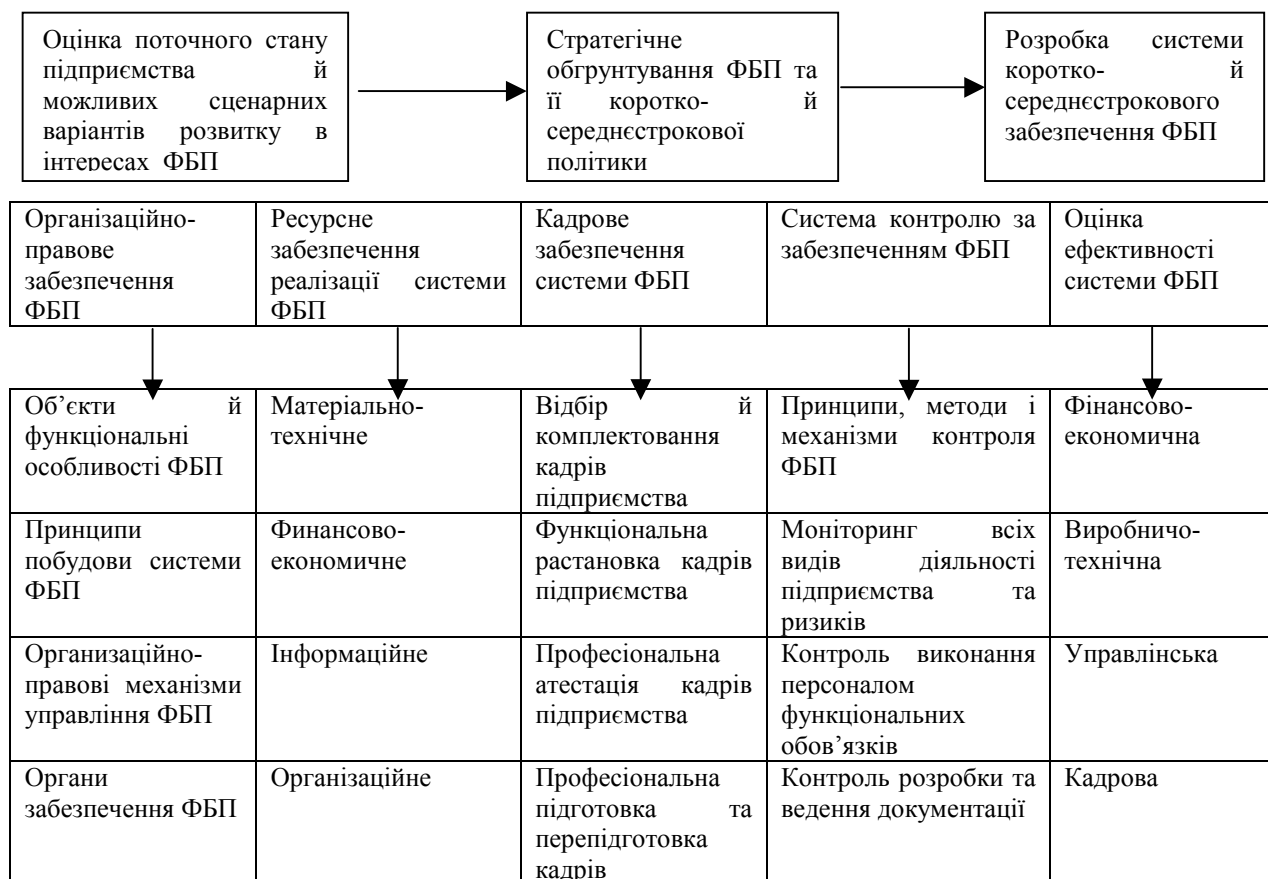

Рис. 1. Система фінансової безпеки підприємства (ФБП)

Основними інструментами забезпечення фінансової безпеки підприємства в сучасних умовах є фінансовий аналіз та фінансовий менеджмент, включаючи фінансове планування і прогнозування, бюджетування, ризик-менеджмент. [6].

В економічній літературі вже робилися спроби кількісної оцінки рівня фінансової безпеки підприємства, що призвело до появи декількох підходів до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства. Так, відомий індикаторний підхід, при якому рівень фінансової безпеки визначається за допомогою так званих індикаторів [16]. Індикатори розглядаються як порогові значення показників, що характеризують діяльність підприємства в різних функціональних областях, відповідні певному рівню фінансової безпеки. Оцінка фінансової безпеки підприємства встановлюється за результатами порівняння (абсолютного або відносного) фактичних показників діяльності підприємства з індикаторами.

Рівень точності індикатора в цьому випадку є проблемою, яка полягає в тому, що в даний час відсутня методична база визначення індикаторів, що враховують особливості діяльності підприємства, зумовлені, зокрема, його галузевою належністю, формою власності, структурою капіталу, існуючим організаційно-технічним рівнем. У разі некваліфікованого визначення значення індикаторів неправильно може бути визначений рівень фінансової безпеки підприємства, що може спричинити за собою ухвалення управлінських рішень, що не відповідають реальному стану справ. Індикаторний підхід цілком виправданий на макрорівні, де значення індикаторів більш стабільні.

Існує й інший підхід до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства, який може бути названий ресурсно-функціональним. Відповідно до цього підходу оцінка рівня фінансової безпеки підприємства здійснюється на основі оцінки стану використання корпоративних ресурсів за спеціальними критеріями [14]. При цьому в якості корпоративних ресурсів розглядаються чинники бізнесу, використовувані власниками і менеджерами підприємства для виконання цілей бізнесу. Відповідно до ресурсно-функціональним підходом найбільш ефективно використання корпоративних ресурсів, необхідний для виконання цілей даного бізнесу, досягається шляхом запобігання загроз негативних впливів на економічну безпеку підприємства і досягнення певних основних функціональних цілей

фінансової безпеки підприємства.

Кожна з цілей фінансової безпеки підприємства має власну структуру підцілей, обумовлюється функціональною доцільністю і характером роботи підприємства. Ресурсно-функціональний підхід до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства є дуже широким. Спроба охопити всі функціональні області діяльності підприємства призводить до розмивання поняття фінансової безпеки, а оцінка її рівня за допомогою сукупного критерію фінансової безпеки, «що розраховується на основі думок кваліфікованих експертів з приватним функціональним критерієм фінансової безпеки підприємства» [13], схильна до значного впливу суб'єктивної думки експертів. До того ж відкритим залишається питання визначення рівня кваліфікації експертів. Крім того, як відомо, інтегрування показників з використанням будь-якого з відомих підходів, в тому числі і за допомогою питомої ваги значущості показників, як це пропонує Е.Олейніков, призводить до зниження точності та достовірності оцінки. На довершення слід зазначити, що детальна розробка і контроль за виконанням цільової структури фінансової безпеки підприємства істотно ускладнюють практичну реалізацію ресурсно-функціонального підходу до оцінки фінансової безпеки підприємства.

Суб'єктивізм ресурсно-функціонального методу виявляється як в оцінці збитків при визначенні приватних функціональних критеріїв фінансової безпеки підприємства, так і в процесі розподілу питомої ваги функціональних складових при розрахунку сукупного критерію фінансової безпеки підприємства. Тому навряд чи можна погодитися з аргументами авторів ресурсно-функціонального методу, що приводяться в його захист, що «... саме відсутність суворого» прокрустового ложа «чітко заданих параметрів оцінки і дозволяє найбільш ефективно налаштувати даний гнучкий інструмент всебічної оцінки діяльності підприємства і його навколишнього середовища бізнесу на специфіку цукеркової організації» [14].

В. Забродський [9] запропоновано використовувати для оцінки фінансової безпеки підприємства підхід, що відображає принципи та умови програмно-цільового управління і розвитку. Відповідно до цього підходу оцінка фінансової безпеки підприємства ґрунтується на інтегруванні сукупності показників, що визначають економічну безпеку. При цьому використовується кілька рівнів інтеграції показників і такі методи їх аналізу, як кластерний і багатовимірний аналіз. Такий підхід відрізняється високим ступенем складності проведеного аналізу з використанням методів математичного аналізу. І якщо його використання в дослідницькій області дозволяє отримати достовірні результати оцінки рівня фінансової безпеки підприємства, то в практичній діяльності підприємств це досить важко. До того ж - і це відзначає В. Забродський - дуже складною є «оцінка стійкості сукупного інтегрального показника при заданій області його зміни». Запропонований автором підхід до оцінки стійкості сукупного інтегрального показника дозволяє оцінити рівень фінансової безпеки підприємства, але, скоріше, з позиції математика, а не менеджера.

Виходячи з результатів аналізу найбільш відомих підходів до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства, можна зробити висновок, що ці підходи досить складно використовувати для оцінки рівня фінансової безпеки підприємства в запропонованій трактуванні. У зв'язку з цим необхідний інший підхід до вибору критерію визначення рівня їх фінансової безпеки.

Виходячи з того, що фінансову безпеку підприємства запропоновано розглядати як міру узгодження його інтересів з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища, а будь-який інтерес підприємства - як його взаємодія з суб'єктами зовнішнього середовища, в результаті якого підприємство отримує прибуток, то тоді логічно було б припустити, що критерієм фінансової безпеки підприємства є отримується в результаті взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища прибуток, якої підприємство може вже розпоряджатися на свій розсуд, тобто чистий прибуток. При відсутності прибутку або, більш того, збитки, не можна говорити про дотримання інтересів підприємства і, отже, про те, що підприємство знаходиться у фінансовій безпеці. Навпаки, в цьому випадку перед підприємством реально стоїть загроза банкрутства. Таким чином, запропонований підхід до вибору критерію фінансової безпеки підприємства базується на отриманні підприємством прибутку.

Найважливішим напрямом формування системи фінансової безпеки, в тому числі і підприємств, є створення дієвого механізму фінансової безпеки. Фінансова безпека підприємства обумовлена впливом зовнішнього середовища, яка в ринковій економіці весь час змінюється, ніколи не зали-

шається стабільною, постійною або незмінною. Актуальною задачею, яку має вирішувати будь-яке підприємство, є задача оцінки ризиків і прогнозування свого стану з точки зору виконання властивих йому функцій, вжиття заходів їх захисту від впливу різних внутрішніх і зовнішніх факторів. Сутність фінансової безпеки підприємства полягає в здатності підприємства самостійно розробляти і проводити фінансову стратегію відповідно до цілей загальної корпоративної стратегії, в умовах невизначеності і конкурентного середовища. Стратегія управління фінансовою безпекою підприємства в умовах нестабільного існування повинна включати наступні складові: діагностика кризових ситуацій; поділ об'єктивних і суб'єктивних негативних впливів; визначення переліку заходів щодо запобігання загроз фінансової безпеки; оцінка ефективності планованих заходів з точки зору нейтралізації негативних впливів; оцінка вартості пропонованих заходів щодо усунення загроз фінансової безпеки. [5].

Як наслідок з усього вищесказаного, можна сказати, що стратегія фінансової безпеки підприємства повинна включати: визначення критеріїв і параметрів (кількісних і якісних порогових значень) фінансової системи підприємства, що відповідають вимогам його фінансової безпеки; розробку механізмів і заходів ідентифікації загроз фінансової безпеки підприємства і їх носіїв; характеристики областей їх прояву (сфер локалізації загроз); встановлення основних суб'єктів загроз, механізмів їх функціонування, критеріїв їх впливу на економічну (включаючи фінансову) систему підприємства; розробку методології прогнозування, виявлення та запобігання виникнення факторів, що визначають виникнення загроз фінансової безпеки, проведення досліджень з виявлення тенденцій і можливостей розвитку таких загроз; організацію адекватної системи забезпечення фінансової безпеки підприємства; формування механізмів і заходів фінансово-економічної політики, нейтралізують або пом'якшувальний вплив негативних чинників; визначення об'єктів, предметів, параметрів контролю за забезпеченням фінансової безпеки підприємства.

Таким чином, розробка методики управління фінансової безпеки підприємства, визначення основних її індикаторів та інструментів забезпечення, створення стратегії фінансової безпеки та виконання всіх вимог даної стратегії дозволить підприємству запобігти збиток від негативних впливів на його економічну безпеку з різних аспектів фінансово-господарської діяльності, а також забезпечить контроль та балансування доходів і витрат.

ВИСНОВКИ

На сьогодні існує різноманіття теоретичних підходів до визначення поняття економічна безпека підприємства, але в більшості робіт фінансова безпека розглядається як одна з її складових. Тому фінансовій безпеці, яка відповідає саме за забезпечення тривалого та сталого функціонування підприємств, необхідно приділяти більш уваги.

Основним з критеріїв фінансової безпеки більшість авторів пропонують використовувати чистий прибуток, який залишається на підприємстві та задовольняє потреби саме його власників. Підходи що існують для визначення рівня фінансової безпеки підприємства – ресурсно-функціональний та програмно-цільовий, – досить складно використовувати У зв'язку з цим необхідний інший підхід до вибору критерію визначення рівня їх фінансової безпеки.

Найважливішим напрямом формування системи фінансової безпеки, в тому числі і підприємств, є створення дієвого механізму фінансової безпеки на основі побудови дійової стратегії розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абалкин Л. Экономическая безопасность России: угрозы и их отражение / Л. Абалкин // Вопросы экономики. — 1994. — № 12. — С. 4 — 13.
2. Ареф'єва О.В. Планування економічної безпеки підприємств / О.В. Ареф'єва, Т.Б. Кузенко. — К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2005. — 170 с.
3. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И.А. Бланк. — К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. — 784 с.
4. Гапоненко В.Ф. Экономическая безопасность предприятия. Подходы и принципы. / В.Ф. Гапоненко, А.А. Безпалько, А.С. Власков. — М.: Изд. «Ось-89», 2006. — 208 с.

5. Гладченко Т.М. Економічна безпека підприємницької діяльності / Т.М. Гладченко // Збірник наукових праць «Актуальні проблеми міжнародних відносин»: Вип. 26. — К.: ВПЦ «Київський університет», Інститут міжнародних відносин, 2001. — С. 357 — 360.
6. Горячева К.С. Механізм управління фінансовою безпекою підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / К.С. Горячева. — К.: НАУ, 2006. — 17 с.
7. Горячева К.С. Фінансова безпека підприємства, сутність та місце в системі економічної безпеки. / К.С. Горячева // Економіст. — 2003. — № 8. — С. 216 — 220.
8. Економічна безпека підприємств, організацій та установ : навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. / [В. Л. Ортинський, І. С. Керницький, З. Б. Живко та ін.]. — К. : Правова єдність, 2009. — 544 с.
9. Забродский В. А. Теоретические основы оценки экономической безопасности отрасли и фирмы / В. А. Забродский, Н. Капустин // Бизнес Информ. — 1999. — № 15. — С. 35 — 37.
10. Загородній А.Г. Фінансово-економічний словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк. — К.: Знання, 2007 — 1072 с.
11. Ильяшенко С. Н. Оценка составляющих экономической безопасности предприятия / С.Н. Ильяшенко // Проблемы обеспечения экономической безопасности: междунар. науч.-практ. конф. — Донецк, 2001. — С. 175—177.
12. Мунтіян В.І. Економічна безпека України / В.І. Мунтіян. — К.: КВЦ, 1999. — 464 с.
13. Олейников Е.А. Экономическая и национальная безопасность / Е.А. Олейников. — М., 2004. — 586 с.
14. Папехин Р.С. Индикаторы финансовой безопасности предприятий [Текст] / Р.С. Папехин // Взгляд молодых ученых на экономические и финансовые реформы в России: сб. ст. — Волгоград: Волгоградское научное изд-во, 2007. — 27 с
15. Реверчук Н.Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур. / Н.Й. Реверчук. — Львів.: ЛБІ НБУ, 2004. — 195 с.
16. Соснин А.С. Менеджмент безопасности предпринимательства :[учеб. пособие] / А.С. Соснин, П.Я. Пригунов. — К.: Издательство Европейского университета, 2002. — 504 с.
17. Ярочкин В.И. Предприниматель и безопасность. / В.И. Ярочкин. — Ч.2. — М.: Экспертное бюро, 1994.—112 с.

УДК 339.138

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЮ ПІДТРИМКОЮ МАРКЕТИНГУ ВЗАЄМОДІЇ

Балабаниць А.В.

У статті показана роль інформаційних технологій у каналі маркетингової взаємодії підприємств, розкрито ключові механізми управління інформаційно-технологічною підтримкою маркетингу взаємодії і запропонована інформаційно-технологічна архітектура управління процесами маркетингу взаємодії для досліджуваних підприємств.

Ключові слова: інформаційні технології, канал маркетингової взаємодії, інформаційно-технологічна архітектура управління процесами маркетингу взаємодії.

Інтеграція маркетингових зусиль суб'єктів маркетингової взаємодії обумовлює необхідність підвищення надійності й удосконалення інформаційних систем для забезпечення кращої координації дій і формування раціональної маркетингової політики взаємодії на ринку. Таким чином, од-